

A
MAGYAR FŐISKOLAI IFJUSÁGHOZ.

BESZÉD,

MELYET A MAGYAR DIÁK-SZÖVETSÉG ÁLTAL
NAGYVÁRADON 1897. ÉVI ÁPRIL 22—24 NAPJAIN

TARTOTT

DIÁK-KONGRESSZUS MEGNYITÓ GYÜLÉSÉN

MONDOTT

DR. SCHLAUCH LŐRINCZ

BIBORNOK, VÁRADI PÜSPÖK,
A KONGRESSZUS VÉDNÖKE

NAGYVÁRAD, 1897.

MAOYAR FOISKOLA IRTUJACHOZ

RENDEL

MAOYAR FOISKOLA IRTUJACHOZ

MAOYAR

MAOYAR FOISKOLA IRTUJACHOZ

MAOYAR

MAOYAR FOISKOLA IRTUJACHOZ

MAOYAR FOISKOLA IRTUJACHOZ

MAOYAR

MAOYAR

A
MAGYAR FŐISKOLAI IFJUSÁGHOZ.

*

BESZÉD,

MELYET A MAGYAR DIÁK-SZÖVETSÉG ÁLTAL
NAGYVÁRADON 1897. ÉVI ÁPRIL 22—24 NAPJAIN

TARTOTT

DIÁK-KONGRESSZUS MEGNYITÓ GYÜLÉSÉN

MONDOTT

DR. SCHLAUCH LŐRINCZ

BIBORNOK, VÁRADI PÜSPÖK,
A KONGRESSZUS VÉDNÖKE.

„HIRNÖK”
SZERKESZTŐSÉG

NAGYVÁRAD, 1897.

407.068

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

B 414/1982

LELTÁRI SZÁM

2R

Szent László-nyomda, Nagyvárad.

Tisztelt Uraim! Ifju Barátim!

Örömmel fogadtam szives felhívásukat arra, hogy ma élére álljak azon testvérületnek, melylyel Önök nemes törekvésüknek solidaritását a nemzet előtt bebizonyítani akarják; akarják, hogy lássa a nemzet: miszerint nemcsak a szaktudomány igényel eszmecsserét, mely tisztázza a fogalmakat és a tudást tegye hasznossá; hanem a tudományra való törekvés, a tudománynak szomja is keres érintkezést hason gondolkozásra és hasonérzelmű barátokkal, hogy egymást buzdítva, egymást lelkesítve, karöltve haladjanak azon a pályán, melyen feltalálhatók azon szellemi kincsek, melyek a mily boldo-

gítók egyénileg, éppen oly kimondhatlan becsüek egy nemzetre, mely a művelődés magaslatán állani kíván.

Igy felfogva az Önök által rendezett nagyváradai találkozást, e helyről szivből üdvözlöm Magyarország egyetemi és akadémiai polgárait. És midőn ezt teszem, nem tagadhatom magamtól azon őszinte vallomást: hogy ma lelkem előtt ragyogó színekben emelkednek fel a rég, rég mult idők kedves emlékei; a messze távolból hangok szólalnak meg a melyeket elhaltaknak hittem; dalok visszhangzanak szivemben, kedves édes dalok, melyek ifjukori égő szivünket felvillanyozták, melyek érzelmeinket nemesítették, melyek egy gyúpontra egyesítették azt, ami szent, ami magasztos szivünkbe honolt és a melyeknek legfenségesebb alapgon dolata volt: az édes magyar hazának szeretete.

Én is ültem az iskola padjain, én reám is illett azon mondat: «*Multa tulit fecitque puer; sudavit et alsit;*» (Horatius *De Arte Poet.*) én is ismertem az ifjukori áb-

rándok csalódásait és ma is, amidőn előrehaladt koromban az élet költői oldala — sajnos! — mindinkább háttérbe lép, mondhatom: hogy hosszú multamnak legszebb része, a deák élet volt.

Ime Ifju Barátim! az arany fonál, amely Önökhöz köt, ime a szeretetnek mérve, melyből megítélhetik, mily szívesen üdvözlöm Önöket körünkben, üdvözlöm Önökben nemzetünkben reményét, majdan munkásait, akik fáradtsággal szerzett tudományukkal, komoly törekvéssel, felhalmozott ismereteik kincsével hivatva lesznek egykor a hazának sorsát intézni. Önöknek lesz feladatuk a magyar nemzet művelődési fejlődésében eszköz és szívével közreműködni, hogy az, mint egykor a harctéren, úgy ezután a tudomány és általános műveltségben az első nemzetek közé soroltassék.

Azt mondják: hogy a tudomány hatalom. Ez áll. Az volt mindig, az lesz ezután is. De a hatalomnak egy feltétele volt és lesz mindig és ez az: hogy el ne szakittassék

azon erkölcsi ész- és természetfölötti alaptól, melyen az élet nyugszik.

A tudomány a suggestiónak mindig hathatós neme volt, tekintélyével befolyásolta az életnek minden nyilvánulásait, hatványozta a fejlődésnek minden vívmányait és propulsiv erejével megakadályozta a pangást. Tudomány nélkül nincsen haladás, nincsen művelődés.

Abstract alakjában a multban ugyan gyakran meddőnek látszott, sokszor a rideg tudósok különcségének vétetett, miből a világra és a társadalomra kevés haszon látszott háramolni; de a történelem itt is bizonyosságot tett a tudománynak hatalmáról, mert a legbámulatosabb találmányokban, felfedezésekben, a korszakokat alkotó nagy eseményekben, a népeket ért legnagyobb katastrófákban azon elvek expansiv ereje működött, melyeket az elvont tudomány felállított. Az eszme sokáig lappangott, de lassankint és észrevétlenül testet öltött és rontott vagy épített, átalakította a társa-

dalmi viszonyokat és mindig egy lépéssel előbbre vitte az emberiséget, lassan működött, mert az eszmék lassan érnek, de működött, biztosan és eredménynyel.

A kereszténység magasztos, isteni tanái három századon át küzdöttek a mély gyökerekkel bíró pogányság ellen, míg teljes fényében ragyoghatott. A renaissance korszaknak eszméi a reformációra vezettek. Descartes bölcsészete nem hatott rögtön, de lappangó ereje ki ki tört és élt, mignem Comte positiv bölcsészetére vezetett, és ez — Comte positivismusa — ma a gyakorlati életbe átültetve, ugyszólván uralkodói hatalommal terjed, — fájdalom! nem üdvös, nem szerencsés irányban, mert neki köszönhetjük, hogy letördeli lassan az idealismust, hogy kiöli fokozatosan a költői életnek kincseit. A nagy francia forradalmat az encyclopedisták előzték meg. Robespierre-ről mondják, hogy Rousseau «Contrat social»-jával zsebében lépett a vérpadra.

Az emberi észnek művei tehát abstract

alakjokban is a művelődés menetében ellenállhatlan hatást gyakoroltak. A könyvek, melyekbe a tudomány világ mozgató eszméit lerakta, a könyvtárakban lehet hogy elporladoztak, de az eszmék éltek és átalakították az emberiséget. A tudomány hatalom volt.

Ma a tudomány megszűnt egyeseknek kiváltsága lenni, kilépett azon szűk körből, melyben eddig mint egy magvető működött, ki az időre bizta a magnak gyümölcsöztesét: ma roppant fejlődésénél fogva szakokra oszlott és oly terjedelmű, hogy egyes ember azt át nem karolhatja; ma a tudomány a gyakorlati térre lépett és áthatván a társadalomnak minden rétegeit, felölelvén minden társadalmi kérdést, társadalmi hatalom lett.

Hasonló jelenséget a történelemben hiába keresnénk. Oly kérdések várnak megoldásra a tudomány által, melyekhez hasonlókat a civilizáció egész történelmében nem találunk. Átmeneti korszakokban, — pedig

az emberiségnek sok ilyen korszaka volt, — mindig nagy eszmék küzdöttek érvényesülésért, de a küzdelem tere egy vagy más nemzetre volt korlátozva, a melyből az új eszmék azután a világba szétsugároztak. Ma egész világrészek vannak talpon. A szellemi fegyverek, melyekkel az elhaló század egy újabb aerával küzd, oly hatalmasak, hogy az emberi társadalomban mutatkozó rohamos fejlődés, majdnem lehetetlenné teszi az emberi tudásnak oly összesítését, oly összefoglalását, mely a jövőre nézve vezércsillagul szolgálhatna, a miért is a tudományok legkitünőbb mai vezérférfiai: mint egy Spencer, egy Huxley, egy Kidd aggodva néznek azon rombolások elé, melyeket a tultengő és sokszor nem a legalapabb tudományosság tehet. Az óriások megijedtek saját gyermeköktől és Huxley majdnem kétségbeesve mondja: «hogy egy bolygó csillag közeledtét, mely az egész történelmet elseperné, a legkivánatosabb megoldásnak örömmel üdvözlőné».

A tudománynak sokoldalú elágazása mellett a gondolkozó elmék az életnek a megoldásra váró egyéb nagy problémáit is látják. Vannak jogok, vannak kötelességek, vannak törvények, melyeknek a tudomány nem adhat sanctiót.

A társadalomnak azon osztályai, melyeket a tudománynak csak kis szellője érintett, de amelyeknek reményei, vágyai, követelései éppen a tudománynak általánosítása folytán oly nyugtalanító módon lettek felkeltve és fokozva, ezen osztályok várva-várják a tudomány által eszközendő nagy csodákat és a csodák — nem jönnek. Szociális tudomány, — amely e nevet érdemelné, — mondhatni még nincsen. Van egy halmaza az empiricus észleleteknek, de ezeknek összefüggése, ezeknek syntheticus csoportosítása oly gyarló, hogy logikai következtetés a jövő alakulásokra ezekből nem vonható.

Bármily nagy tehát a tudomány hatalma, itt kezdődik annak tehetetlensége, annak

meddősége. És ez vezet engem arra a térre, melyet nem ajánlhatok eléggé Önöknek Ifju Barátaim! gondos figyelmökbe, és ez: hogy a tudomány nem ignorálhatja az életnek legfőbb éltető erejét, legbiztosabb alapját az erkölcsöt (morált) és ennek legfőbb sancti-óját a vallást.

Az évezredek óta tartó evolutióban ha keressük a principium movenst, azt fogjuk találni, hogy az tulnyomóan az ethika terén található. Öntudatlanúl, vagy öntudatosan ez befolyásolta az egyeseket és a társaságban egyesített népeket, — találjuk, hogy ezen principium mindenkor ész- és természetfölötti volt. Ezt magok a positivisták is elismerik és nem lehet az időpontot megjelölni, — a mai napig sem, — a melyen ez hatását veszttette volna.

Az ethikai principium mélyen gyökeredik az embernek egész valójában, aki ezt tagadja az az emberi nem fejlődését nem figyelte meg teljes lényegében. A tudomány hatalmas tényező volt, de soha sem birta

odáig vinni, hogy az emberiségben ezen vele született tulajdonságát vagy előlhetete, vagy csak nélkülözhetővé is tehetné volna, sőt bizonyos, hogy a nemzetek csak akkor haladtak, amidőn a tudomány ezen legáltalmasabb agensét az ember lelki életének, tudniillik a morált és a vallást tiszteletben tartotta. A tudományos Róma morál nélkül megbukott.

És e felfogást igazolni fogja a szociális tudomány, mely a jövő század evolúcióját vezetni fogja. Ez be fogja bizonyítani, ami már mondatott is, hogy a szociális kérdés a morál kérdése, de nem azon morálnak, mely conventionalis és a melynek utolsó principiuma az emberi ész, hanem annak, mely a vallásban bírja a természetfölötti szentesítést.

A positivistáknak ugynevezett emberbaráti ábrándjai, melyek csak a tényekből önkénytelen leszármaztatott életszabályokat adnak, üres formák, melyeket maga Comte sem birt a vallás méltóságára emelni. Megpróbálta, de nem sikerült.

És e tekintetben örvendetes fordulat állott be.

Onnan, a honnan egy század előtt a kereszténység megsemmisítésére irányzott atheismus átszivárgott a száraz földre, Angolországból, a tudománynak legujabb termékei, elhagyván az anyagelvü bölcsészetnek meddő vergődéseit, magasabb szempontból kezdik tárgyalni a szociális kérdéseket. A *«mélyen erkölcstelen elméleteket,»* — mint azokat a ma is élő Lecky nevezi, — felváltják más oly tudományos munkák, melyek az erkölcsi érzelmet és ezzel együtt a vallást az emberi elme kiegészítő részének tekintik. Ezen tudósok szemében a vallás már nem phenomenon, mely az emberiség gyermekkori sajátsága, hanem feltétele, sőt jellemvonása az egész emberi nem evolútiójának. A civilisatio haladása vagy pangása, avagy visszafejlődése szorosan összefüggött mindig a vallás erkölcsi mozzanat emelkedésével vagy hanyatlásával. A civilisatio felülete lehetett fényes, kápráztató, mig annak bel-

seje már korhadásnak indult. Caesar idejében Hercules oszlopaitól az Euphratig, a régi vallásokból kihalt az éltető principium, de ezzel ugyanazon éltető principium is kihalt a római társadalomból; — összeroskadt és az imperatorok minden erőlködése sem volt képes ezt megakadályozni.

Sziveskedjenek Ifju Barátaim! kezükbe venni Müller Miksát, a nagy philológot, aki egyik felolvasásában mondja: hogy azok közt, akik hitetlenséggel, vagy atheismussal kérkednek, alig van néhány, aki saját szorgalma, fáradságos tanulmánya és vizsgálódása után lett azzá, a legnagyobb rész csak szajkózza azt, amit másoktól hallott.

Vegyék csak kezükbe újabb culturbölcészeti termékeit az angol litteraturának és bárha azokban majdnem mindenütt az angol és anglikán szellem és felfogás uralkodik; mégis érdekes tanulmányok azok a szocialis evolutio természetének és céljának megértésére.

Ezekből megtanulhatják azt: hogy bár-

mily hatalmas is volt légyen a tudománynak befolyása az emberi nem fejlődésére, mégis sehol sem birta nélkülözhetővé tenni a vallás erkölcsi mozzanatokát, sőt hogy ezek túlnyomó hatással voltak mindenütt;

megtanulhatják: hogy valamint a fejlődés kezdeményezése nem az észnek tulajdonítható: úgy az ezredéves, vagy egyes századoknak mozgalma nem volt pusztán intellectualis;

megtanulhatják: hogy az emberiségnek, mint élő organismusnak fejlesztésében az ész ugyan fontos tényező, de nem egyedüli, hogy nem úttörő, hanem csak fejlesztője annak, a mit a kivüle és nélküle működő szocialis erők teremtettek.

Ezen erők az ethikában gyökeredznek, legnagyobb mértékű kifejezésüket pedig a kereszténységben találják.

Nagyon kecsegtető volna a keresztény tudománynak hatalmáról előadást tartani és bizonyítani, hogy a kereszténység nélkül ma Európában sem tudomány, sem civili-

satio nem volna; de erről le kell mondanom ez alkalommal, mert nagyon hosszúra terjedne felszólalásom. Elég oda mutatnom, hogy a legnagyobb tudományos elmék ma a valláserkölcsei érzetet a haladás általános normativumának tekintik, mert ezen érzet lényeges tulajdona azon lénynek, melyet embernek nevezünk, a tudomány csak accessorium, szerzett tulajdon, mely eszköz a haladásra, azt befolyásolja, hatványozza és dicsőségét hirdeti azon észnek, mely csodálatos műveket létesít, de mely egymaga rideg, száraz és sem a társadalmi, sem az élet problémáit nem képes megoldani. Az élet, mint mondám, egy organismus, melynek egész teljét van hivatva a civilisatio fejleszteni, az egyoldalúság itt is tehetetlen.

Ime Ifju Barátaim! a tér, mely Önök szorgalmának ki van jelölve. Óriási feladattal állanak szemben. A tudomány hatalom, az volt mindig, soha nagyobb mint ma; de valamint magasabbra mint ezelőtt emelik azokat, akik a hatalmat magoknak megszerzik,

annál törpébbeknek fognak látszani azok, akik azt nélkülözik. A tér azok közt, akik tanulnak és haladnak — és azok közt, akik hátramaradnak, mindinkább tágul és lesznek, valamint az életben, ugy a tudomány terén is gazdagok és proletárok és ezek közt a tudákosok a szemfényvesztők, kik önhittségükben mérget adnak ott, ahonnan az emberi ész aranyat kér.

A nemzet Önöktől, Barátim! aranyat kér. Ész és sziv a bányá, amelyben Önök ezt megtalálhatják. Az észben a tudomány, a szivben a nemes érzelmek lappangnak, műveljék mindkettőt, legyen jelszavuk: «a tudomány», legyen vezető nemtőjük: «a valás». E kettős vezércsillag alatt Önök majd a boldog magyar hazának, boldog fiai lesznek.

